

Institut
Sankt Joseph

KATOLSK HUMANISTISK DANNELSE

Filosofikum på Institut Sankt Joseph
2015-2017

UDGIVET AF

Institut Sankt Joseph
2017

TEKST

Peter Franklin

GRAFISK DESIGN

Kim Frans Broström

FOTO

Kim Frans Broström, s. 3 og 9
Fie Laignon, s. 14
Wikimedia, s. 16
Øvrige fra skolens arkiv

Institut
Sankt Joseph

Dag Hammarskjölds Allé 17
2100 København Ø
www.sanktjoseph.dk

Filosofikum på ISJ

Fra august 2015 til august 2017 gennemførtes på ISJ et filosofikum for alle lærere og pædagoger. Målet var at kvalificere forståelsen af – samtalen om – og udviklingen af ISJ som katolsk skole. Nedenfor følger en kort gennemgang af de væsentligste emner. Teksten kan ikke stå alene, men er tænkt som afsæt og stillads for gode diskussioner på ISJ om, hvad det i grunden vil sige at holde katolsk skole.

Hvad er en katolsk skole?

- a) En kulturel- og curriculumbundet målsætning: Eleverne skal blive dygtige.
- b) Udvikle "Humanitas": Eleverne skal blive mennesker.
 - Hvem er jeg? Hvem er Gud? Hvem er medmennesket? > Om at blive sig selv.
 - Menneskets absolutte, uangribelige og umistelige værd.
 - Menneskets pligt og ansvar overfor eget liv, medmennesket og verden.
 - Menneskets religiøsitet/åndelighed.

Om tro og viden

- Tro og viden er ikke hinandens modsætninger, (jf. korset i hjertet hos Niels Steensen).
- Faktuel viden kan efterprøves: Er det rigtig eller forkert?
- Forståelses- og fortolkningsviden kan og skal kontinuerligt diskuteres. (Religionskritik, historisk/kritisk bibeltolkning mv).
- Den viden og tænkning, der handler om mening og sandhed, hedder tro. Den relaterer sig til andet end det materielle og sociale, nemlig det transcendent, (det som "overstiger" den materielle verden). "Tros-viden" kan ikke efterprøves faktuel, men kan erfares som sand.

Charles Taylors model om verdens- og tilværelsesanskuelser

IMMANENT OG TRANSCENDENT

Med begrebet immanent forstås det, der er i denne fysiske verden – udstrakt i tid og rum (sanse, måle og veje).

Det transcendent (metafysiske) derimod, forstås som det, der transcenderer = overskrider/overstiger den fysiske verden. Det vi ikke kan begribe, men som vi alligevel har en klar fornemmelse for. Mennesket er et væsen, der rækker ud over det immanente og erfarer grænsen for tid og rum.

HUMANISME

Begrebet humanisme har en lang tilblivelseshistorie helt tilbage til antikken, hvor blandt andet Cicero (romersk politiker 106-43 f.kr) talte om "humanitas" som ideal for al menneskelig livsførelse i forhold til fx værdighed, gavmildhed, storsind, tolerance og fromhed.

I de sidste hundrede år har den humanistiske tankegang i den

HUMANISME			
I M M A N E N T	1. DEN EKSKLUSIVE HUMANISME	2. DEN RELIGIØSE HUMANISME	T R A N S C E N D E N T
	Humanistisk menneskesyn baseret på menneskelig tilgange til virkeligheden. Den eksklusive humanisme gør ikke krav på at besidde /have adgang til en formodet transcendent viden.	Mennesket har sin væren og selvforståelse forankret i et princip (Gud, ånd) uden for mennesket selv - og uden for tid og rum. Dette princip er centrum for menneskets tro og moral.	
	4. DEN ANTIHUMANISTISKE / ELITÆRE VERDENSANSKUELSE	3. DEN ANTIMODERNE / RELIGIØSE VERDENSANSKUELSE	
	F.eks. Nietzsche: Den universelle lighedstanke/ humanisme er udtryk for kristendommens slavemoral. Livet skal udfolde sig som naturen. Moral: Jeg må, hvis jeg kan og vil!	Mennesket er skabt af Gud og skal totalt indordne sig under "Guds lov" og dennes forvaltere. (præster mv.) Fornuft, videnskab mv. ligeså. Kun Guds udvalgte frelses.	
ANTI-HUMANISME			

vestlige verden haft afgørende betydning med værdsættelse af værdier som menneskelig trivsel, frihed og værdighed. Også selvom disse værdier i mindre og mindre omfang begrundes religiøst/transcendent, (jvnf. fx indledningen til FN's menneskerettigheder: "Da anerkendelse af den i mennesket iboende værdighed og af de lige og umistelige rettigheder for alle medlemmer af den menneskelige familie er grundlaget for frihed, retfærdighed og fred i verden"). Humanismen i dag lægger afgørende vægt på menneskets ukrænkelige værdighed og individualitet, men begrundes ikke denne position religiøst.

Charles Taylors model om verdens- og tilværelsesanskuelser.

Søren Kierkegaard, om sandhed og subjektivitet

Søren Kierkegaard

- "Subjektiviteten er sandheden, men sandheden er ikke subjektiv".
- "Subjektiviteten" handler om med lidenskab at turde bevæge sig/og lade sig bevæge ud i det levede liv.

Søren Kierkegaard,
karikaturtegning

- At subjektiviteten er sandheden betyder, at mennesket skal fokusere på hvordan det forholder sig til sig selv, til sit medmenneske og til Gud. Det betyder imidlertid ikke, at alt er relativt, og at du blot skal realisere dig selv. Der er – ifølge Kierkegaard – én sandhed!
- Sandheden er således ikke subjektiv: Man skal gennem subjektiviteten gerne erkende, at man ikke er sin egen herre. "Sandheden er, med lidenskab at fastholde uvisheden" > Troen på Gud.

"Sandheden er ikke subjektiv", eksempler fra den katolske skole

- Troen på et uangribeligt og umisteligt menneskeværd begrundet og forankret uden for mennesket selv, – i Gud.
- At Gud elsker hvert enkelt menneske ubetinget: "Vær ikke bange...".
- Mennesket bliver menneske ved at forsøge at leve sit liv i kærlighed til Gud og i kærlighed til sine medmennesker.
- Elever og læreres religiøs praksis og erfaring på ISJ.
- Bøn forstået som menneskets – til alle tider – samtale med Gud.

Om frihed og kærlighed

SKOLENS FORMÅLSPARAGRAF

"ISJ bygger hele sit virke på det katolsk-kristne livs- og menneskesyn og har som sit særlige kendetegn til formål at skabe et værdibaseret skolemiljø, hvor evangeliets ånd af *frihed* og *kærlighed* er levende."

FRIHED

- Frihed forstås ofte som uindskrænket handle-/valgfrihed. Her tilsidesættes imidlertid eksistentielle- og sociale grænser og forpligtelser; og der bliver i stedet tale om vilkårlighed: Frihed til hvad?
- Frihed er ikke et mål i sig selv, men derimod en forudsætning for det "humanistiske liv".
- Kierkegaard: "Du er nødt til at vælge dig selv; at være den du er skabt til at være – ellers er du ikke *fri*, men bundet af flokken, af lyst, behagesyge, angst eller andet".

Evangeliets ånd af frihed

Paulus i Hebræerbrevet, kapitel 2:

"Siden børnene alle er af kød og blod, måtte han også blive det ligesom de, for at han med sin død skulle gøre ham magtesløs, som har dødens magt, nemlig Djævelen, og befri alle dem, som af frygt

for døden hele livet igennem havde været holdt nede i trældom”.

Paulus i Galaterbrevet, kapitel 5:

“Brødre, I blev kaldet til frihed. Brug blot ikke friheden som et påskud for kødet, men tjen hinanden i kærlighed. For hele loven er opfyldt i det ene ord: “Du skal elske din næste som dig selv.” Men hvis I bider og slider i hinanden, så pas på, at I ikke æder hinanden helt! Hvad jeg mener, er: I skal leve i Ånden (red.). Og åndens frugt er kærlighed, glæde, fred, tålmodighed, venlighed, godhed og trofasthed”.

Menneskelivet præges ofte af angst og frygt for ensomhed og død.

Frihed i evangelisk forståelse er at kunne/turde være det, du er skabt til:

- Et liv i kærlighed til Gud og medmennesket.
- Til “helliggørelse”: Til livet igennem at komme tættere på Gud og på sig selv.
- Frelse = frihals: at være sat fri som menneske.

*“Bebudelsen” af
Fra Angelico (1387-
1455)*

KÆRLIGHED

Evangeliet

- a) Det dobbelte kærlighedsbud (Matt. 22,36): "Du skal elske Herren din Gud af hele dit hjerte og af hele din sjæl og af hele dit sind. Og du skal elske din næste som dig selv".
- b) Dette er mit bud, at I skal elske hinanden, ligesom jeg har elsket jer. Større kærlighed har ingen end den at sætte sit liv til for sine venner (Joh. 15,9).
- c) Og vi kender og tror på den kærlighed, som Gud har til os. Gud er kærlighed, og den, der bliver i kærligheden, bliver i Gud, og Gud bliver i ham. (1. joh. 4,16).

EKSISTENTIET / RELIGIØST

Kierkegaard har Guds absolutisme og nærvær som forudsætning for forståelsen af kærlighed.

- a) Kierkegaard: "Kærlighedens opbyggelighed"
"Den kærlige forudsætter, at kærligheden er i det andet menneskes hjerte, og just ved denne forudsætning bygger han kærligheden i ham op fra grunden af, for så vidt han jo kærligt forudsætter den i grunden."
- b) Kierkegaard: "Kærlighed er at antage kærligheden"
"Dersom derimod én ville mene, at han var kærlig, men tillige, at alle andre ikke var kærlige, så ville vi sige: Nej stop, her er en modsigelse i selve tanken; thi at være kærlig er jo just at antage, at forudsætte, at andre mennesker er kærlige (elskelige, red). Kærlighed er ikke en forsigværende egenskab, men en egenskab, ved hvilken eller i hvilken du er for andre."

RELATIONELT / PÆDAGOGISK

Med stor inspiration fra Søren Kierkegaard skriver Brian Degn Mårtensson* i sin bog fra 2015: "Konkurrencestatens pædagogik – en kritik og et alternativ" om: En nødvendig normativ pædagogik der har kærligheden som ikke-rationel førstebevæger!

Brian Degn Mårtensson skriver generelt om dannelsesopgaven:

- a) "Betrages pædagogikken som et eksakt middel til en forudbestemt tilværelse, hvor mennesket skal præstere noget allerede defineret, bliver mennesket en genstand (red.) "Mennesket og menneskeheden må således altid være målet. Konkurrencedygtighed kan højst være et biprodukt af den pædagogiske indsats" (s.158)..
- b) "Vi må i vores pædagogiske valg vedvarende og uden videnskabelig vished beskæftige os med kvalitative forestillinger om ek-

*) *Can. pæd. i pædagogisk filosofi, lektor ved UCSJ*

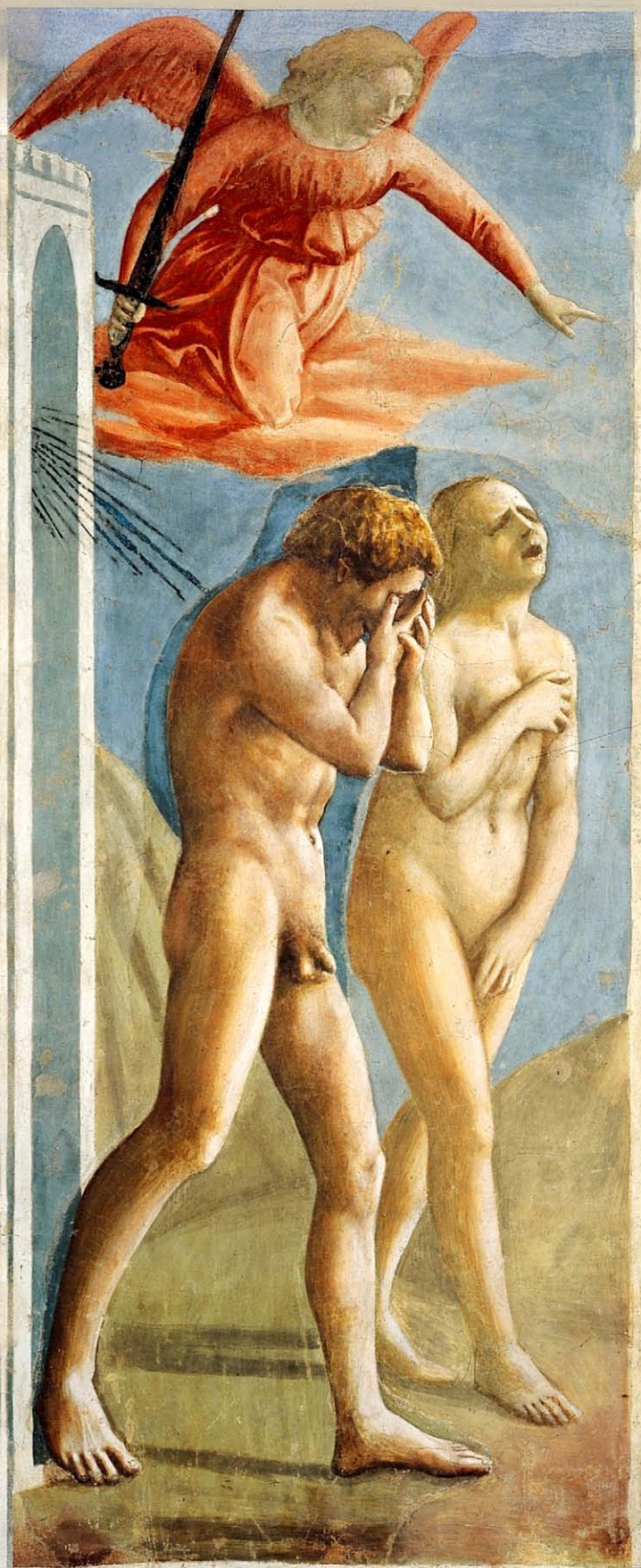

sempelvis livet, frihed, sjælen, kærligheden, kunsten, det gode, det smukke og det rigtige. Vi kan selvsagt ikke forvente at kunne afgøre spørgsmål desangående evident, men levende diskussioner udledt at sådanne spørgsmål er en forudsætning for en pædagogik, der ikke blot søger at tilpasse den enkelte til en eksisterende magtstruktur." (S. 120).

De nye børnehaveklasser modtages

Og om kærligheden som pædagogikkens ikke-rationelle førstebevæger skriver han:

- a) Det er en forudsætning for Kierkegaard, at kærligheden i sig selv ikke kan ses eller observeres, Dens gerning skal med andre ord gøres. (S. 131).
- b) Når jeg omtaler kærligheden som førstebevæger som ubegrundet, skyldes det det forhold, at der i dagligsprogsforstand sikkert kan gives mange gode grunde til at elske andre, men en positiv observerbar begrundelse, der henviser til andet end kærligheden selv, kan ikke formuleres i et videnskabeligt sprog. Sat på spidsen må en sådan kærlighed til den anden være et postulat,

"Uddrivelsen af paradis"
af Masaccio (1401-1428)

om dennes elskelighed der aldrig kan efterprøves, idet kærligheden i sin essens må være definitiv; altså en ubetinget måde at se den anden på. (S. 121).

- c) Det højeste, et menneske kan gøre, er ifølge Kierkegaard at sætte et andet menneske frit. (S.132).
- d) Kærligheden er både en gave og en opgave, og således både en forudsætning og en pligt, der i mødet mellem mennesker, vil være tilstede som mellembestemmelse. (S. 133).
- e) Pædagogisk medfører kærligheden som normativ førstebevæger, at et barn ikke skal gøres til noget bestemt, men netop skal blive sig selv i sin egen elskelige form. (S. 138).
- f) At fastholde kærligheden som pædagogikkens ikke-rationelle førstebevæger udmøntes pædagogisk i et trobaseret syn på den enkelte, som er frit og elskeligt menneske. (S. 139).

Renæssancekunstens menneskesyn

- Renæssancen er et kulturelt program, der udvikles i Firenze i 1300-tallet, og som langsomt spreder sig ud over hele Europa. Der er store diskussioner om betegnelsens oprindelse, allerede i 1400 tallet omtales samtiden som en genfødsel af den antikke kunst, litteratur mv.
- Renæssancens tanker indebærer et nyt syn på mennesket – en fascination af verden og livets muligheder. Den fremstår ikke som et brud med den katolske tro, som prægede dele af Europa på den tid, men derimod som er fornyelse.
- I renæssancekunsten er det stort og glædeligt at være menneske. Der er fokus på individualitet og på det enkelte menneskes værdighed, mulighed og nødvendighed. Og på Guds Ja til mennesket og på menneskets håb, skyld og tab.
- Hvad sker der, når mennesket møder Gud/det guddommelige?
- Se billederne side 7 og 10: "Bebudelsen" af Fra Angelico (1387-1455) og "Uddrivelsen af paradiset" af Masaccio (1401-1428).

Dag Hammarskjöld. Maleri af Kim Frans Broström, ophængt op på skolen.

Dag Hammarskjöld

Dag Hammarskjöld var FN's anden generalsekretær fra 1953 til sin død i 1961. Han var et diplomatisk geni og lignede på ingen måder andre af de store politiske skikkelser i sin samtid. Det var ikke Dag Hammarskjölds intellektuelle kapacitet, som gjorde ham enestående, men derimod hans personlige integritet.

I sin julehilsen fra FN i 1953 skriver han således:

“Vort arbejde for fred må begynde inde i hver enkelt menneskes egen private verden. For at bygge en verden for mennesker uden frygt, må vi selv være frygtsløse. For at bygge en verden af retfærdig, må vi selv være retfærdige. Og hvordan kan vi kæmpe for friheden, hvis vi ikke selv har en indre frihed? Hvordan kan vi bede andre om offervillighed, hvis vi ikke selv er rede til at ofre? Kun hvis vi virkelig og ene og alene har alles interesse for øje, kan vi opnå den styrke og uafhængighed, den enhed i det vi sætter os for og den balance og retsindighed i vore vurderinger, som er nødvendig, hvis vi skal kunne leve op til vores pligt over for fremtiden, som mennesker i et slægtled, der fik chancen givet for i tide at bygge en fredens verden.”

Umiddelbart efter Dag Hammarskjöld's død i 1961 finder man hans private notater om “Mine forhandlinger med mig selv og med Gud”. Disse notater om Dag Hammarskjölds indre oplevelser og overvejelser bliver senere udgivet under titlen “Vejmærker”. Vejmærker findes i den svenske vildmark, hvor de med små diskrete farvemarkeringer på sten markerer stien, så man ikke farer vild. I overført betydning kan Dag Hammarskjölds vejmærker bruges som markering på det enkelte menneskes åndelige vej gennem livet. “Den længste rejse er rejsen indad.”

- Dag Hammarskjöld: “Jo nærmere jeg kommer på Gud, jo nærmere kommer jeg på mig selv”.
- (Står på skuldrene af blandt andre Kierkegaard og Augustin)
- Det handler dybest set om at blive sig selv, men ikke sig selv nok.
- Dag Hammarskjöld kaldte selv sine tanker og refleksioner over meningen med livet for “sine forhandlinger med sig selv og med Gud”.
- Hvem er Gud og hvem er medmennesket – er det samme spørgsmål. “Hvad jeg tænker om mig selv, og hvad jeg tænker om Gud er samme bevægelse”.
- Er det andet mennesket et mål eller et middel? Fredens hus (FN, eller ISJ) handler inderst inde om dette spørgsmål.
- Dag Hammarskjöld levede sit liv med en modtagende livshold-

*Elever fra Institut
Sankt Joseph be-
søger meditations-
rummet i FN-byg-
ningen i New York,
2017*

ning. Han ønskede så vidt muligt at forblive i nuet og sige ja til det andet menneske.

Dag Hammarskjöld skrev følgende tekst til de besøgende i meditationsrummet i FN-bygningen i New York:

“Vi har alle i os et centrum af stilhed omgivet af tavshed.

Dette hus, dedikeret til arbejde og debat i fredens tjeneste, må have ét rum, som er bestemt til tavshed i ydre forstand og stilhed i indre forstand.

Det har været målet at skabe et lille rum, hvor dørene kan stå åbne til tankens og bønnens grænseløse land.

Mennesker af mange forskellige trosretninger vil mødes her, og derfor er her ingen af de symboler, som vi er vant til at se.

Der findes imidlertid enkle ting, som taler det samme sprog til os alle. Vi har søgt efter sådanne ting, og vi tror, at vi har fundet dem i lysstrålen, som rammer den solide stenbloks skinnende overflade.

I midten af rummet ser vi således et symbol på, hvordan lyset fra himlen dagligt giver liv til den jord, vi lever på – og for mange af os også et symbol på, hvordan åndens lys giver lys til det materielle.

Men stenen i rummets centrum har mere at fortælle os. Vi kan se den som et tomt alter, ikke fordi der ikke findes nogen Gud – heller ikke fordi det er et alter til en ukendt Gud, men fordi det er viet til Gud, som mennesket tilbeder under mange navne og i mange former.

Stenen i rummets centrum minder os også om det stabile og bestandige i en verden i bevægelse og forandring.

Blokken af jernmalm har det eviges vægt og soliditet. Det minder os om det uforgængelige, og om troens hjørnestein, som al menneskelig stræben må være grundet på.

Stenens materiale leder vores tanker hen til nødvendigheden af at vælge imellem destruktion og konstruktion: Mellem krig og fred. Af jern er der både smedet sværd til krig og plovskær til fred. Af jern er der konstrueret tanks, men også bygget hjem til mennesker. Blokken af jernmalm er en del af den rigdom, vi har arvet. Hvordan skal vi så bruge den?

Lysstrålen rammer stenen i et meget enkelt rum. Og der er ingen andre symboler – og intet andet til at forstyrre vores opmærksomhed, – eller til at bryde ind i stilheden i vores indre.

Når vores øjne flytter sig fra disse symboler til væggen, møder de et enkelt mønster, som åbner rummet for harmoni, frihed og ligevægt.

En gammel talemåde siger, at meningen med en tønde er ikke dens skal, men dens tomrum.

Det er på samme måde med dette rum: Det er op til dem, der kommer her, at fylde tomrummet med hvad hver enkel finder i deres eget rums indre stilhed."

